

Nesnesiz Sanatın Mekânda Sergilenmesi

Efe Mustafa PELVANLAR*

Öz

Giriş ve Çalışmanın Amacı: Nesnesiz sanat, yapıtın içeriğini oluşturan kavramın ön planda bulunduğu sanat üretim düşüncesidir. Nesne varlığının bulunmadığı sanat yapıtı, fiziksel varlığını ortadan kaldırarak düşünce odaklı bir yaklaşım içerisinde gerçekleşmektedir. Sanatın salt niteliksel özelliklerinin bulunduğu, görünen ile görünmeyen arasında gerçekleşen ilişki içerisinde sanat yapıtı varlığını göstermektedir. Araştırmanın amacı; nesnesiz sanat düşüncesini mekân ile ilişki içerisinde irdeleyerek, nesne varlığının bulunmadığı bir sanat yapıtının nasıl sergilenebileceğini sorgulamak ve sanatın mekân ile olan kavram ilişkisine dair önermeler sunmaktır.

Kavramsal Çerçeve: Nesnesiz sanatın mekânda sergilenmesi, sanat – mekân ilişkisi temel alınarak incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Nesnesiz sanatın, mekân kavramını nasıl algıladığı ve mekânın varlığı ile hangi kavramsal düşüncelerin yaratıldığı incelenmektedir.

Yöntem: Konu ile ilgili literatür taraması doğrultusunda sanat ve mekân ilişkisi üzerine araştırma gerçekleştirilmektedir. Çalışma devamında ise "Nesnesiz Sanat Düşüncesi" ve "Nesnesiz Sanat ve Mekân İlişkisi" üzerine inceleme yapılmaktadır. Bulgular bölümünde sanat yapıtının içeriğini oluşturan deneyim ve düşünce odaklı sergiler incelenmektedir. Bu bağlamda Yves Klein'in "Boşluk" ve Fernandez Arman'ın "Doluluk" sergileri örnek olarak alınmaktadır. Bununla birlikte nesnesiz sanat adına düşünce odaklı, yapıtı sürdürülebilirliğe adına anıtlar üzerinden örnek verilmektedir. Anlama dayalı olan sanat yapıtının, görsel bir nesne bulundurmada sergilenme olanağının nasıl olabileceği ve mekân ile ilişkisinin hangi bağlamda gerçekleştiği üzerine nitel bir araştırma yapılmaktadır.

Bulgular: Nesnesiz sanat düşüncesi içerisinde örnek alınan sergilemeler, mekân kullanımı ile sanatçıların ifadesini kavramsal boyuta ulaştırmaktadır. Sanatçılar, yapıtın içeriğini oluşturan anlamı göstermek için fiziksel bir nesne odağı sağlamamakta, bulunduğu yer ve mekân ile sanat yapıtının varlığını yaratmaktadır.

Sonuç: Çalışma bağlamında nesnesiz sanat ve mekân adına oluşan bütünlük bir ilişki saptanmaktadır. Mekân kullanımı, sanat yapıtının içeriğine dâhil edilerek kavramsal bir düşünce yaratılmaktadır. Nesne varlığı bulundurmada sanat yapıtının sergilenmesi ile mekân, yapıtın kendisini

---

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş/Received: 16.01.2024 **Kabul/Accepted:** 30.06.2024

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Programı, İstanbul, Türkiye. E-posta: efepelvanlar@hotmail.com

ORCID <https://orcid.org/0009-0007-2824-2553>

oluşturmaktadır. Nesnesiz sanatın sergilenmesi, mekânın anlam ve kavram odaklı bir doğrultuda yapının içeriğine dâhil olması ile gerçekleştirileceği sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mekân, Nesnesiz Sanat, Sanat, Sergileme, Yapıt.

The Display of Non-Object Art in Space

Abstract

The Purpose of the Study: The artistic production philosophy of non-object art prioritizes the notion that shapes the artwork's content. With this method, their physical existence is eliminated by the lack of concrete items, and everything takes place inside a framework that is focused on idea. In this view, art exists in the spaces between the visible and the unseen, existing through the interaction between solely qualitative traits. This study aims to critically examine the idea of non-object art in connection to space, raising issues such as how a piece of art without any physical items can be shown and offering new perspectives on the conceptual relationship between art and space.

Literature Review/Background: The link between art and space has been used to analyze the display of non-objective art in space. It examines into the conceptual ideas generated in the presence of space and how non-object art interprets the idea of space.

Method: A review of the literature on the subject of the relationship between art and space is done as part of this study, and it examines at how artists interpret the idea of space and the theoretical concepts that arise from it. Further exploration is done in the "Non-Object Art Concept" and "Relationship Between Non-Object Art and Space". The findings section looks at experiential and intellectual exhibitions that influenced the artwork's subject matter. The exhibitions "The Space" by Yves Klein and "Full – Upp" by Fernandez Arman are used as examples in this context. In order to support the artwork, research is also done by offering instances through monuments within the framework of thought-centric, non-object art.

Results: The displayed pieces, which fall under the category of non-object art, demonstrate how artists employ space to take their creativity to a conceptual level. Instead of using a physical object as the center of attention to communicate the meaning contained in the artwork, artists use the piece's location and space to give it life.

Conclusion: The study demonstrates that space and non-objective art have an integrated relationship. By integrating space into the artwork's content, the use of space aids in the conceptualization of the piece. When non-object art is exhibited, the artwork is formed by the space rather than by actual objects. It is argued that the incorporation of space into the artwork's content allows for the display of non-object art that is interwoven with the meaning and notion of space.

Keywords: Space, Non – Object Art, Art, Exhibition, Artwork.

1. Giriş

Sergi mekânları, değişen sanat anlayışı perspektifinde yeni anlam sorgulamalarını ortaya çıkartmaktadır. Sanat adına gerçekleşen işlev ve kavram irdemesi ile sanatçılar yapıt

üretiminde yeni düşünce biçimlerine yer vermektedir. Sanat yapıtının görünür kılınması adına var olan sergi mekânlarının, sanatçı – yapıt arasındaki düşünce odaklı ilişki ile anlamının sorgulandığı görülmektedir. Estetik biçimin ne ifade ettiğine ilişkin geleneksel düşüncenin değişmesi ile nesne varlığı yapıt üzerinde dönüşüme uğramaktadır. Sanatçı ise bahsedilen dönüşüm ışığında fiziksel güzellikten öte mekân ile niteliği ve içeriği oluşturan öğelere yapıt içerisinde yer vermektedir. Bu bağlamda gelişen düşünce ile sergileme adına yeni anlam arayışları "mekân" kavramını öne çıkartmaktadır.

Nesne varlığının sorgulandığı ve sanatı kavram odaklı bir düzlemde yeniden ele alan nesnesiz sanat, sanat ve mekân arasındaki ilişkiye dair yeni önermeler getirmektedir. Nesne bulunmadan sergileme imkânının varlığı sanat yapıtı içerisindeki kavramın öne çıkarılması ile oluşmaktadır. Bu bağlamda mekân kavramı, yapıt içeriği ile bütünleşik bir ilişki içerisinde ele alınması gerekmektedir. Mekân kullanımının, sanat yapıtının kendisini oluşturması ile kavram odaklı düşünce deneyimini güçlendirmekte ve ziyaretçi-yapıt arasındaki etkileşimi sağlamaktadır.

Bu araştırmanın amacı; nesnesiz sanat düşüncesi ile mekân kavramı ilişkisi içerisinde nesne varlığı barındırmayan bir sanat yapıtının nasıl sergilenebileceğini irdelemek ve sanat – mekân arasında bulunan kavram ve anlam ilişkisine dair önermeler sunmaktır. Anlama dayalı olan sanat yapıtının, görsel bir nesne yoksunluğunda sergilenme olanağının mekân ile ilişki bağlamında incelenmesi üzerine nitel bir araştırma yapılmaktadır. Bu doğrultuda; Yves Klein'ın "Boşluk" ve Fernandez Arman'ın "Doluluk" sergileri örnek olarak alınmaktadır. Bununla birlikte düşünce odaklı bir şekilde yapıtı sürdürülebilirlik adına anıtlar üzerinden örnek verilerek araştırma gerçekleştirilmektedir.

Sanat yapıtında nesne yoksunluğuna gidilerek oluşturulan kavram odaklı düşünce, mekânın sanat adına ne ifade ettiğini ön plana çıkarmaktadır. Deneyim ile gerçekleşen sergileme, izleyici üzerinde düşünceye dayalı yapıt fikrini oluşturmaktadır. Sanatçı fikrinde açığa çıkan yapıt, nesnesiz sanat ile tasarlanma sürecinde farklı kuramsal düşüncelere sahip olmaktadır. Sanat yapıtının içeriğini oluşturan niteliksel özellikler ile tinsel bir etkileşimin yaratımı gerçekleşmektedir.

2. Sanat ve Mekân İlişkisi

Sanat yapıtının görünür kılınmasını sağlayan bir olgu olarak, mekân sanat kavramı içinde yer edinmektedir. Mekânın varlığı ile sanat yapıtının düşünsel kurgusu sanatçı üzerinden izleyici ile ilişki içerisine girmektedir. Sanat yapıtı bulunduğu mekân ile birlikte anlamını tamamlamakta ve varlığını devam ettirmektedir. Mekânı kendine özne ya da malzeme olarak edinen sanat yapıtı, mekân ile bütünleşik bir ilişki içerisinde bulunmaktadır. Sanat yapıtını düşünsel ve görsel olarak sunma eylemi sergi mekânları ile sağlanmaktadır. Sergi mekânlarının varlığı değişen sanat anlayışı çevresinde gelişmekte ve sorgulanmaktadır. Geleneksel sanat anlayışında

yalnızca görsel olarak sunma ve koruma işlevi gösteren sergi mekânları, değişen sanat anlayışı ile birlikte sanat yapıtının içeriğine dâhil edilmektedir. Sanat yapıtı sergilendiği mekân içerisinde, görsel anlamda bir sunuş biçimi halinin ötesinde, sanat yapıtını oluşturan niteliksel özelliklerin bir parçası haline gelmektedir.

Sınırlı bir yapı içerisinde bulunan sanat mekânları, sanatçı ve yapıt özelinde farklı anlamların yüklenebildiği bir ortam oluşturmaktadır. Sanatın yalnızca yer bulması adına değil yapıtın malzemesi ve niteliğini oluşturan bir olgu olması ile mekân yer almaktadır. Mekân, sanat yapıtının algılanışı sağlayan ve bunun dışında kalan diğer öğeleri yok eden bir nitelikte bulunmaktadır. Sanat düşüncesinin aktarılabilmesi adına, genel anlayış içerisinde kapalı bir hacimde soyutlanarak varlık göstermektedir. Nesnel anlamda sanat mekânı olarak belirtilen alanlar içerisinde ilk olarak müze ve sanat galerileri düşünülse de sanatçının fikri, yapıtı farklı mekân düşüncelerinde sunabilmektedir. Sanat, mekân üzerinde manipülatif algılar yaratarak somut sınırlılıkları yıkabilme olanağına sahiptir. Mekân, sanat yapıtını oluşturan sanatçı adına bir düşünce ortamı yaratarak bu iletişimi izleyici ile buluşturmaktadır. Sanat – mekân ilişkisi ile birlikte sanat yapıtının varlığı, gerçekleşen deneyim ve geride bıraktığı etki ile mekân içerisinde bellek oluşumunu sağlamaktadır. Mekânın oluşumu ve dönüşümü içerisinde barındırdığı bellek ile gerçekleşmektedir. Sanat üretimine maruz kalan bir mekân, zaman içerisinde barındırdığı izler ile izleyici üzerinde süregelen bir etki yaratmaktadır.

Sanat mekânlarının değişen sanat anlayışı perspektifinde farklı ele alınış biçimleri bulunmaktadır. 20. yüzyıl sanatında geleneksel sanata eleştiri niteliği taşıyan Dada, Minimalizm ve Fütürizm gibi sanat akımları sanat yapıtını ve sergi mekânlarını sorgulayarak farklı bir algı biçimi oluşturmaktadır. Kavramsal sanatın ortaya çıkışı ile sanat ve mekân ilişkisi yeni sorgulamalara yer açmaktadır. Mekân sınırları irdelenerek, sergi mekânı ve sanat yapıtı arasındaki ilişki bir bütün olarak ele alınmakta ve mekân sanat yapıtına dönüştürülmektedir. Sanat yapıtının sergilenmesi, sanatçının aktarmak istediği düşünce ve yapıtın sınırlarına bağlı olarak değişim göstermektedir. Mekân, farklı gerçekliklerin oluşturulması adına yeni tanımlamalara yer edinmektedir. Bu bağlamda sanat yapıtı sergilenmesinde izleyici adına yeni düşünsel deneyimler ortaya çıkmaktadır. İzleyici kavramı, sanat–mekân arasında açığa çıkan yeni gösteri ve anlatı biçimleri ile dönüşüm geçirmektedir. İzleyici, yalnızca sanat yapıtını seyreden bir açıdan çıkmakta ve bir katılımcıya dönüşmektedir. Bu bağlamda katılımcı üzerinde kurgulanan yeni bir yaklaşım biçimi açığa çıkmaktadır. Sergi mekânı içerisinde izleyicinin kendi fiziksel varlığını hissetmesi üzerine kurgulanan bir yaklaşım bulunmaktadır. Mekân arayıcılığı ile sanat yapıtı–izleyici arasında karşılıklı diyaloga dayanan bir ilişki biçimi oluşmaktadır.

Sanat – mekân ilişkisi içerisinde sanat yapıtının mekâna yerleşimi yalnızca görsel anlam ifade eden bir yapıda bulunmamaktadır. Sanat yapıtının içeriğine ve diğer yapıtlar ile etkileşimine bağlı olarak mekân içerisinde yer edinmektedir. Sergi mekânına yerleştirilen sanat

yapıtı, izleyici ile düşünsel ilişki içerisinde mekân ile bütünleşerek yer almaktadır. Kavramsal sanatta izleyici ve sanat yapıtı arasındaki düşünsel etkileşim, sanat yapıtının mekân içerisinde sergilenmesinde esas gaye olarak bulunmaktadır. Kavramsal sanatın önemli figürlerinden olan Sol LeWitt bahsedilen durumu şu şekilde ifade etmektedir:

"Sanat yapıtının nasıl görüldüğü, o kadar önemli değildir. Tabii fiziksel bir biçimi varsa, bir şeye benzemek durumundadır. Ama sonuçta ne biçim alacaksa alsın, bir düşünceden yola çıkmak zorundadır (Antmen, 2009, s.199)."

Bu bağlamda sergi mekânı niteliği taşıyan bir mekân, yalnızca görsel algıya değil düşünsel iletişimle de deneyim yaratmaya olanak sağlamaktadır.

3. Nesnesiz Sanat Düşüncesi

Nesnesiz sanat, düşüncenin ön planda bulunduğu ve meta olarak sunulan sanata bir tepki niteliği taşıyan sanat düşüncesidir. Nesne varlığının bulunmadığı, kavramın öne çıkarılması ile deneyim ve düşünce odaklı deneysel bir yapıt üretme biçimidir. Yapıtın içeriğine ve altında yatan kavrama önem veren, deneyim ve düşünceye dayalı bir yapıda ele alınmaktadır. Yapıtın maddi varlığının ve biçiminin etkisinin ortadan kaldırıldığı bir çerçevede gerçekleşmektedir. Bu sanat düşüncesinde, sanatın salt niteliksel özelliklerinin ortaya çıktığı, görünen ile görünmeyen arasında gerçekleşen bir tartışma ortamı bulunmaktadır. Nesnenin önüne geçilerek sanat yapıtının içeriğini ve altında yatan anlamını ortaya çıkartma yaklaşımı içerisinde gerçekleşmektedir. Nesnesiz sanat düşüncesi, kavramsal sanatın literatüründe yer alan temel tanımlarından biri olarak yer almaktadır. Düşünceye ve deneyime dayanan, kalıplaşmış yapıların dışında bulunan bir yaklaşıma karşılık gelmektedir. Geleneksel sanat anlayışından ayrışarak meta olmadan da sanat olabilir ifadesine karşılık nesnesiz sanat düşüncesi bulunmaktadır. Sanat yapıtında estetik ve görsel nitelikleri göz ardı eden ve yapıtın içeriğini oluşturan kavrama önem veren bir anlayış yer almaktadır.

Nesnesiz sanat yapıtında, sanatçının düşüncesi yapıtın özünde bulunan içeriğe dönüşmektedir. Sanat yapıtının nesne ile olan ilişkisi, yapıtın biçiminden öte işlev ve anlam arayışını ilişkisel ele almaktadır. Bu bağlamda nesnesiz sanat düşüncesi, geleneksel sanattaki yeni biçim arayışlarının yerine sanatın işlevine dair yeni önermelere yer açmaktadır. Kavramsal sanatın düşünce temellerini ortaya atan Marcel Duchamp, sanat yapıtındaki nesne ya da sunulan eylemi sanat olarak tanımlamaktadır. Geleneksel sanatın kalıplaşmış sanatsal beğenisi yerine yapıtın içeriğini oluşturan kavramların, yapıtın fiziksel biçiminin önünde tutulmasına öncü olmaktadır. Bu bağlam ile sanat izleyicisine düşünce yoluyla deneyim yaşatılmasına imkân verilmektedir (Antmen, 2009). Nesnesiz sanat yapıtının izleyici ile kuramsal ve deneyim yolu ile etkileşim gerçekleştirmesi yeni düşünme biçimlerinin varlığını ortaya çıkarmaktadır.

Nesnesiz sanat düşüncesinin ortaya çıkışı, 1960 yılı Avangard sanatı ile birlikte geleneksel anlamda sanat üretim biçimine tepki olarak çıkmaktadır. Geleneksel sanat üretimine eleştirel yaklaşım olarak nesne olmadan da sanat üretiminin olanağına dikkat çekmektedir. Nesne olmadan sanat yapıtının varlığı, geleneksel sanat anlayışının sorgulandığı ve bu bağlamda içeriği oluşturan kavramın yapıtın plastik estetiğinden öne geçtiği görülmektedir. Aynı dönem doğrultusunda kavramsal sanatın, yapıtın içeriğine ve anlamına yönelik girdileriyle nesne yapıt içerisinden çıkarılmaktadır. Avangard sanat ile yapıtın nesne ile ayrılması sanatta yeni biçim çeşitlerine yol açmaktadır. Bir sanat yapıtının kalıcılığı bulunmadan ya da metadan uzak bir şekilde sanat üretiminin olabileceği görülmektedir.

Nesnesiz sanat düşüncesinin içerisinde bulunduğu diğer bir akım ise Dada akımının düşünce ve sürece yönelik yapıtlarında görülmektedir. Dada akımının özgün bir halde ele aldığı nesnesiz sanat düşüncesinde yapıtı sürece dâhil ederek bir sunuş biçimi göstermektedir. Tepkisel ve absürd eylemler ile kendini ifade eden Dada akımı, izleyicisini sanatı içerisinde düşünce pratiğine sürüklemektedir. Performans sanatı niteliğine dönüşecek olan sanat yapıtı, sürece bağlı nesnenin ortadan kaybolduğu bir deneyim gerçekleştirmektedir. Dada, sanat yapıtlarını sergilediği alanın sınırlarını ortadan kaldırarak bir sunuş biçimi gerçekleştirmektedir. Bu düşünce pratikleri, sanatın anlamının ve içeriğinin çeşitlendiğini göstermektedir. Gerçekleşen eylemin sınırlarının yıkılmasıyla birlikte yapıtta nesnenin de ortadan kaybolduğu görülmektedir.

Nesnesiz sanat yapıtı, içerisinde yer alan kavram ve edinilen deneyimler bağlamında izleyiciyi düşünmeye yöneltmektedir. İzleyicinin düşüncesinde açığa çıkan kavramlar yoluyla yapıtı anlamaya ve tamamlamaya olanak sağlamaktadır. Yapıt bu süreç içerisinde oluşumunu sağlayarak ucu açık bir şekilde izleyici düşüncesinde şekillenmektedir.

"Düşünce, sanatın gerçekleştirilmesini sağlayan bir makineye dönüşür. Bu tür bir sanat kuramsal ya da kuramların görsel karşılığı değildir; sezgiseldir, her türlü zihinsel süreçle ilgilidir ve bir amaç gütmeyiz (Antmen, 2009, s.198)."

Nesne kullanımı ile geleneksel sanatta, bir sergi sonucunda yapıtın işlevinin ortadan kalktığı görülmektedir. Nesnesiz sanat izleyiciye aktarılan düşüncelerin yalnızca eserle kurduğu görsel temas ile varlığının sürdürülmesine, geride kalan kavramın yitirilmesine karşın eleştirel bir tavırda bulunmaktadır. Kavrama dayalı bir sanat yapıtının izleyici ile etkileşiminin ardından ortadan kaybolması, yapıtı düşünce aşamasında bırakarak eylemin devam etmesini sağlamaktadır. Nesne varlığının bulunmaması ya da bilinçli olarak yok edildiği durumlarda düşünceye dayalı bir eylem gerçekleşmektedir. Sanatçının yaşadığı bu deneyimler sonucunda sanat yapıtının süreci düşünce yönüyle tamamlanmamak üzere devam etmektedir.

4. Nesnesiz Sanat ve Mekân İlişkisi

Nesnesiz sanat düşüncesi, sanat yapıtı içerisindeki nesneyi ortadan kaldırarak sonucu belli bir yapıt yaratma fikrinden ayrılmaktadır. Sanatçı, izleyici ile düşünsel ve eyleme dayalı ilişkiler ortaya koyarak oluşturulmuş bir yapıt fikrini benimsemektedir. Fiziksel varlığının somut şekilde bulunmadığı ya da yapıt biçiminin görsel bir haz amaçlamadığı sanat üretim düşüncesidir. Sergi sırasında sunulan yapıt, tamamlanmış bir üretimin sonucunu gösterir nitelikte bulunmamaktadır. İzleyici ile iletişim halinde sergilenen sanat yapıtı, deneyim yolu ile gerçekleşen sürecin, sanat yapıtı olduğunu ifade etmektedir.

"Sanatçının meselesi, kavramsallaştırma ve gerçekleştirme sürecidir. Sanatçı tarafından fiziksel bir gerçekliğe kavuştuktan sonra yapıt, sanatçı da dâhil olmak üzere herkesin algısına açık hale gelir (Antmen, 2009, s.198)."

Geleneksel sanat düşüncesindeki yapıt kavramının sorgulanmaya başlandığı 20. yüzyıl sanatında sanat mekânları kendi sınırlarını zorlama eğilimi göstermektedir. Sergi mekânlarının tamamlanmış sanat yapıtlarını sunma ve koruma niteliği yerine yeni çağrışımlar yer edinmektedir. Sanatın gerçekleştiği mekânlar Dada ve Kavramsal Sanat gibi akımlar ile birlikte yeni sanatsal açılımlara olanak sağlamaktadır. Sanatçılar tarafından eleştirel bir yaklaşımda ele alınan sanat mekânları, meta olarak görülen sanata karşın çeşitli eylemler sonucu sınırları yeniden çizilmektedir. Sanatçı, yapıtın yalnızca görsel algıya hitap edecek şekilde sunulması düşüncesine karşı çıkmaktadır. Sanat yapıtı mekân içerisinde deneyimlenen ve bir eylem sonucu düşünsel olarak tamamlanma eğilimi gösteren bir yapıda bulunmaktadır. Yapıtın sürecine dâhil edilen seyirci, bulunduğu mekân ve gerçekleştirdiği eylem ile birlikte sanat yapıtının kendisini oluşturmaktadır. Bu bağlam neticesinde sanatçı, yapıtı bilinçli bir şekilde rastlantısal sergileme anlayışıyla sunarak süreç dâhilinde oluşan bir sanat üretimi gerçekleştirmektedir.

Nesnesiz yapıt oluşturma düşüncesinin farklılaşarak ortaya koyulduğu sanat akımı olarak Dada bulunmaktadır. Dada akımı ile ele alınan nesnesiz sanat, yapıt içerisindeki nesneyi yok ederek sanat üretim biçimini sürece dayalı şekilde gerçekleştirmektedir. Kabare ile sanat üretim biçimini mekân aracılığıyla gerçekleştiren Dada akımı eylem sürecinde yapıt üretimini sağlamaktadır. Süreç içerisinde yapıtın var olmasıyla ve eylem sonucunda nesnenin yok olarak izleyicide düşünsel izler bırakan sanat düşüncesinde gerçekleşmektedir. Mekân yoluyla izleyiciye aktarılan deneyim, yapıtı oluşturan eylem ile var olmaktadır.

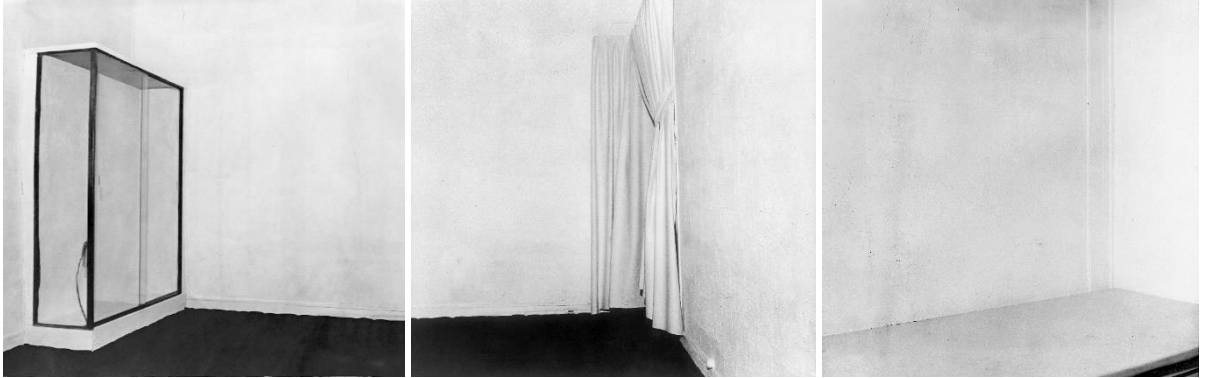
Nesnesiz sanat düşüncesinde mekân, yapıt ile bütünleşerek yapıtın içeriğine dâhil olan bir fikirden oluşmaktadır. Nesne varlığının olmamasından yola çıkan sanat yapıtı, oluşturulan görsel estetik algıyı değil yapıtın niteliksel özelliklerini öne çıkartmaktadır. Mekân, bu düşünce bağlamında sanat yapıtının oluşumunun ve deneyiminin sağlandığı bütün ilişkileri dâhil ederek sanat içerisinde yer almaktadır. Mekân içerisinde bulunan yapıt, nesne yokluğu itibarıyla izleyici

üzerindeki seyir ifadesini yok etmektedir. Yapıt ve izleyici arasında gerçekleşen bu ilişki mekânın da dâhil olması ile nesnesiz sanat üretim biçimini gerçekleştirmektedir. Sınırlar içerisinde var olan bir sergileme mekânı, sanat yapıtı üzerinde ancak belirli çerçevede sergileme olanağı sunmaktadır. Nesnesiz sanat adına üretimi sağlanan yapıt, geleneksel mekânın getirdiği sınırları yıkarak izleyici ile farklı mekân anlayışı ve yeni düşünsel algılar ile sanat yapıtını gerçekleştirmektedir.

5. Nesnesiz Sanat Adına Sergileme Örnekleri

Nesnesiz sanat düşüncesi, meta ile özdeşleşen sanat nesnesine ve içerikten öte yapısal estetiğe yönelik olan sanat üretim fikrine karşın yer bulmaktadır. Bu düşünce içerisinde mekânın yeri, yalnızca sanat yapıtını görsel algıya hitap edecek şekilde sergilemek ve korumak adına olmamaktadır. Mekân, sanat yapıtının içeriği ile bütün bir ilişki içerisinde bulunarak sanat yapıtının kendisini oluşturmaktadır. Mekân ile birlikte ele alınan yapıt, sanatçı düşüncesi ve izleyici ile girdiği tinsel ilişki ile birlikte gerçekleşmektedir. Mekân, düşünce yolu ile gerçekleşen sanata, kavramsal bir ortam oluşturmaktadır.

Yves Klein'in "Boşluk" adlı sergisi nesnesiz sanat düşüncesi adına var olan bir sanat yapıtı olarak bulunmaktadır. Paris'te 1958 yılında Iris Clert Galeride sergilenmesi gerçekleşmiştir. Mekân içerisinde herhangi bir müdahalede bulunmayan sanatçı, galeri içerisini boşaltarak sanat yapıtını oluşturmaktadır. Duvarları sanatçı tarafından beyaza boyanarak boş bir galerinin sergilenmesini içeren yapıt, meta olan sanatı ve sergi mekânlarını sorgulama yönelimi göstermektedir.

Resim 1., 2. ve 3. Yves Klein, "Boşluk", 1958, Iris Clert Galerisi.

Kaynak: <https://walkerart.org/collections/publications/performativity/yves-klein/> **Erişim Tarihi:** 05.01.2024

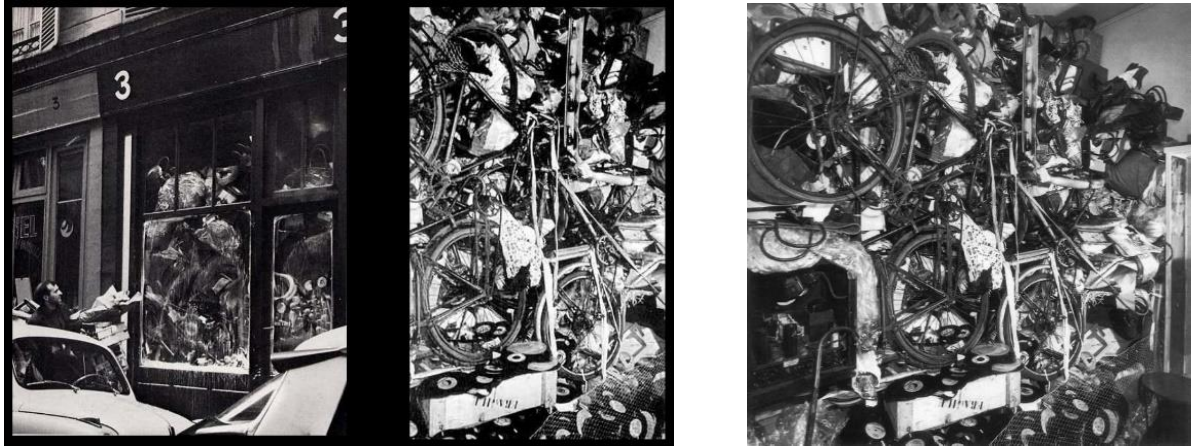
Yves Klein, var olan yapısal mekânı kullanımı ile düşünsel olarak bir sanat yapıtı oluşturulabileceğini gösterme amacıyla bulunmaktadır. Sanatçı izleyici adına yeni algı

farkındalıkları oluşturmaktadır. Geleneksel sanat üretimine ve sergilenmesine karşın Yves Klein, boşluk sergisi ile mekân ve yapıt arasındaki kavram sınırlarının sorgulanmasına yol açmaktadır. Nesne varlığı bulunmadan sanat üretiminin gerçekleştiği sergide, boşluğun kullanımı ile mekânın soyutlaması gerçekleştirilmektedir. Sanatçı, hiçliği kullanarak yarattığı mekânda, izlediği yol ile sanat yapıtının anlamını öne çıkarmaktadır. Mekân, sanat yapıtı adına aracı rol izlemekten çıkmakta ve yapıtı oluşturan niteliklerden biri olmaktadır. Sanatçı, yapıt üzerinden izleyicisine düşünce odaklı bir deneyim yaşatarak yeni algı ve hayal kurma biçimleri yaşatmaktadır.

1960 yılı sonrası sanatı adına üretilen yapıtlar görsel estetikten öte içeriği oluşturan anlama önem vermektedir. Sanatın düşünce yolu ile izleyici – yapıt arasındaki etkileşimi gerçekleştirdiği görülmektedir. İzleyiciyi kuramsal bir düşünce pratiğine ortak eden sanat düşüncesi, sanatın işlevine yönelik yeni önermeler getirmektedir. Yetenek yerine hayal gücü ve yaratıcılığı öne süren bir düşünce içerisinde sanat yapıtı varlık göstermektedir (Antmen, 2009, s.196).

Yves Klein'in "Boşluk" adlı çalışmasının ardından, kavram ve mekân açısından ortaklık gösteren bir diğer sanat yapıtı ise "Doluluk" sergisidir. Fernandez Arman'ın 1960 yılında "Doluluk" adlı sergisi Iris Clert Galeride gerçekleşmiştir. Mekân içerisine yığın bir halde nesne yerleşimi yapan Arman, galeriyi doldurarak sanat yapıtını oluşturmaktadır. Meta olan sanata karşın tavır alan sergi, sanatın satın alınamayacak şekilde gerçekleştirilmesi ile sağlanmaktadır.

Resim 4. ve 5. Fernandez Arman, "Doluluk", 1960, Iris Clert Galerisi.

Kaynak: <https://socks-studio.com/2019/11/23/iris-clert-yves-klein-the-void-arnan-the-full-up/> **Erişim Tarihi:** 05.01.2024

Fernandez Arman, sergi mekânını kullanılamayacak duruma getirmektedir. Mekân, yığın bir halde nesne bulundurması ile tamamıyla dolu bir şekilde ele alınmaktadır. Yalnızca vitrin penceresi arayıcılığıyla görünen sergi, izleyiciyi mekânın dışında tutmaktadır. Bu sayede sanatçı, izleyiciye kalıcı olmayan varlığını göstermektedir (Antmen, 2009, s.177).

Kavram odaklı ve anlama dayalı olan sergileme mekân ile bütün bir halde bulunmaktadır. Mekânı kullanım biçimi ile sanatçı, sanat yapıtının kendisini oluşturmaktadır. Fernandez Arman, sıradan eşyaların kullanımı ile aslında nesnenin önüne geçerek düşünce ve anlam odaklı bir yapıt oluşturmaktadır. Kapalı bir galeri ile gerçekleştirilen sergi, barındırdığı nesnelere içerisine alarak ve izleyiciyi dışarıda tutarak mekân adına eleştiri sunmaktadır. Sanat adına nesne varlığını sorgulamaya açan yapıt, izleyiciyi kavramsal düşünce ortamına sürüklemektedir. "Doluluk" sergisi, yapıtın içeriğinde bulunan anlam ve nesne arasındaki ilişkiyi sorgulayarak kavramsal bir yapıt oluşumu gerçekleştirmektedir.

"Boşluk" ve "Doluluk" sergileri, yapıtı oluşturan kavramın nesnenin önüne geçmesiyle gerçekleşmektedir. Nesnesiz sanat düşüncesi adına varlık gösteren sergiler, mekânı yapıtın kendisine dâhil ederek sunmaktadır. Birbirleri içerisinde çelişki görüntüsü veren sanat yapıtları, esasında kavram ve anlam üzerinden birbirini tamamlar nitelikte bulunmaktadır. Klein ve Arman, gerçekleştirdiği sanat yapıtları ile mekân kullanımını, görsel bir hazdan öteye düşünce ve anı oluşturulacak bir deneyime dönüştürmektedir. İzleyicinin sergi sırasında sınırları belirli bir sanat yapıtını değil süreç içerisinde deneyim kazandığı ve sergi sonrasında da düşünce biçimlerinin devam ettiği bir yapıda bulunmaktadır. Sanata dair yeni bakış açıları getiren sergilemeler sonucunda yeni kuramsal düşünceler belirlemektedir. Mekânın yapıtı oluşturduğu bir düzlemde nesnesiz sanat düşüncesi, yapıt – işlev – mekân ilişkisi üzerinde yeni önermelere yer açmaktadır.

Nesnesiz sanat düşüncesi, yapıtın içerdiği kavram ve sanatçı düşüncesi bağlamında çeşitli şekillerde varlık göstermektedir. Sergileme olanağının farklı kuramsal düşüncelere elverdiği nesnesiz sanat, sanatçıdan bağımsız bir şekilde kendiliğinden de oluşabilmektedir. Bu durum nesnenin istemli bir eylemle ya da yapıt fikrinden bağımsız bir şekilde ortadan yok olması ile gerçekleşmektedir. Yapıt özelinde gerçekleşen eylemlerin sonucunda oluşan nesne yoksunluğu, izleyici üzerinde düşünce odaklı yapıt fikrini yaratmaktadır. Bahsedilen nesnesiz sanat düşüncesi adına örnek olarak anıtlar verilebilmektedir. Yer ya da mekân üzerinde toplum adına yer edinmiş bazı anıtlar zaman içerisinde çeşitli eylemler sonucu ortadan kaldırmış halde bulunabilmektedir. Yapıt nesnel anlamda ortadan kaldırılmış bir halde bulunsada dahi toplum düşüncesinde varlığını halen devam ettirmektedir. Toplum ve yer hafızasında halen bulunan yapıt, varlığını ve içeriğini oluşturan anlamını düşünsel olarak sürdürmektedir. Nesnesiz sanat deneyimi içerisinde bulunan izleyici, ortada somut bir nesne bulunmasada geçmişte yaşadığı deneyim ile yapıtın varlığını ortaya koymaya devam etmektedir. Somut bir varlık gösteren yapıt, nesnesini yitirmesi ile kavramsal bir zemin üzerinde yeniden yaratılmaktadır.

6. Sonuç

Mekân kavramı, değişen sanat anlayışı doğrultusunda yapıt ile düşünce ve kavram odaklı bir deneyimin gerçekleşmesi adına bulunmaktadır. İzleyici adına yapıtın fiziksel biçiminin görünür

kılınmasını sağlayan mekân, farklı sergileme tasarımları ile sanatın salt niteliksel özelliklerini barındıran bir yer haline gelmektedir. Bununla birlikte sanat yapıtı, varlığını kuramsal düşüncelere olanak sağlayan ve sınırları olmayan sergileme mekânlarına taşıdığı görülmektedir.

1960 yılı itibariyle tanımlaması gerçekleşen nesnesiz sanat düşüncesi, nesne varlığını sorgulaması ile mekân kavramı adına yeni önermelere neden olmaktadır. Bu doğrultuda Yves Klein'in "Boşluk" ve Fernandez Arman'ın "Doluluk" adlı sergilemeleri nesnesiz sanat – mekân arasındaki ilişki bağlamında incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Doğrudan karşıtlık ilişkisi içerisinde bulunan sergiler esasında aynı düşünce biçiminde ve birbirini tamamlar nitelikte olduğu görülmektedir. Sanatçılar, geleneksel sergileme mekânı fikrini reddederek mekân kullanımının sanatın bir ifadesi olması gerektiğini göstermektedir. Çalışma kapsamında ele alınan sanat – mekân ilişkisi, eylem ve deneyime dönüşen bu sergilerin ışığında birbiri adına bütün bir ilişki kurmaktadır. Sergileme, mekân ile geleneksel sergilemenin ötesine geçerek izleyicide sürekliliği olacak düşünsel bir deneyim yaşatmaktadır.

Bu çalışmada; sanat – mekân ilişkisi bağlamında nesnesiz sanatın mekânda nasıl sergilenebileceği araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Nesne barındırmayan bir sanat yapıtı, düşünce ve kavram odaklı bir yaklaşım içerisinde izleyici ile buluşmaktadır. Deneyim ve süreç ile sanat yapıtının oluşumu sağlanmaktadır. Nesnesiz sanat, mekân kullanımı ile sanat yapıtının içeriğini şekillendirmekte ve düşünce odaklı bir ortam oluşturmaktadır. Nesne varlığının olmaması itibariyle mekân içerisinde sergileme kavramsal bir boyut kazanmaktadır.

Nesnesiz sanatın sergilenmesi mekân ile bütün bir ilişki içerisinde düşünülerek gerçekleşmektedir. Mekân, sanat yapıtının sergilenmesinde görsel bir ortam olmaktan öte yapıtın kendisini oluşturacak nitelikte bulunması gerekmektedir. Mekân, yapıtı oluşturan düşüncenin içeriği haline gelmektedir. Geleneksel sergileme anlayışından ayrılan mekân kullanımı, yapıtı fiziksel biçimiyle değil düşünsel etki yaratan ve bu etkiyi yapıt olmaksızın sürdüren bir yapıda sergilemektedir. Yapıtın kavramsallaşması ile izleyici ve sanatçı adına düşünsel iletişimin mekân ile güçlendiği görülmektedir. Yapıtın tasarlanma süreci ise sergileme tasarımıyla birlikte yürütülmelidir. Mekân, sanat yapıtının görünmeyen yönlerini görünür kılmak adına nesnesiz sanat düşüncesinde yer bulmaktadır.

KAYNAKÇA

AKPINAR, A. & ARSLAN, E. (2023). Mekânsallaşan sanat ve sanatta alternatif mekânlar. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 11 (86), 535-548. doi: 10.7816/ulakbilge-11-86-03

ALTUNCU, D., & AŞKIN, G. D. (2023). Nesnesiz sanat deneyimi: Yeni bir gelecek projesiyonu. *Journal of Arts*, 6(1), 43-47.

ANTMEN, A. (2009). 20. yüzyıl batı sanatında akımlar. İstanbul: Sel Yayıncılık.

BOYRAZ, B. & CANTÜRK, A. (2013). Yeni gerçekçilik bağlamında Yves Klein ve Fernandez Arman'ın boşluk ve doluluk sergileri. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt 2 (3), 125-135.

CROSBY, E. (2014). Painting on, or as, film. Erişim tarihi: 05.01.2024, <https://walkerart.org/collections/publications/performativity/yves-klein/>

DEMİR BAĞATIR, R. (2011). Nesnenin ötesi: kavramsal sanatın dayanak noktaları. Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt 1 (7), 23-33. doi: 10.18603/std.98174

DİLAY, S. & TÜRKDOĞAN, T. (2022). Güncel sanatta izleyicinin rolü. Sanat ve Tasarım Dergisi, (30), 129-145.

ERCAN, A. (2022). Gösterilmeyen sanatın anlatısı. Pearson Journal Of Social Sciences & Humanities, Cilt 7 (20), 134-141. doi: 10.46872/pj.576

GİRGİN, F. (2014). Çağdaş sanatta, sanatın malzemesi olarak mekân. Akdeniz Sanat Dergisi, Cilt 7 (13), 214-234.

GÜLER, Ö. K. (2016). Çağdaş sanata mekân bağlamında bir bakış. Tasarım + Kuram, Cilt 10 (17), 39-53. doi: 10.23835/tasarimkuram.239606.

GÜNER, A. (2019). Sanatta yeni medya ile değişen ifade olanakları: Banksy; "Girl with Balloon" örneği. Akdeniz Sanat Dergisi, Cilt 13 (24), 99-111.

HAMILTON, J. (2013). Arman's system of objects (A. Önuçak Bozdurgut, Çev.). Art-e Sanat Dergisi, Cilt 5 (10), 1-21. doi: 10.21602/sgsfsd.48532

KOCA, B. (2017). Kavramsal sanat. İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, Cilt 3 (2), 97-103.

LUCARELLI, F. (23.11.2019). Two exhibitions at Iris Clert Gallery, Paris: Yves Klein's le vide (the void, 1958) and Arman's le plein (the full-up, 1960). Erişim tarihi: 05.01.2024, <https://socks-studio.com/2019/11/23/iris-clert-yves-klein-the-void-arman-the-full-up/>

O'DOHERTY, B. (2010). Beyaz küpün içinde 'galeri mekanının ideolojisi'. (A. Antmen, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

ÖZSAVAŞ ULUÇAY, N. (2017). Sanatın mekânı ve mekânın sanatı. İdil Dergisi, Cilt 6 (36), 2245-2257. doi: 10.7816/idil-06-36-07

SÜZEN, H. N. (2010). Sanata disiplinlerarası bir yaklaşım: enstalasyon sanatı ve Genco Gülan örnekleme. Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt 1 (6), 147-162. doi: 10.18603/std.17976

ŞENGÜL, E. (2013). Dilbilimsel kavramsalcılıkta anti – görsel deneyim ve anti – estetik haz: Joseph Kosuth. *İdil Dergisi*, Cilt 2 (8).

TOLUYAĞ, D. (2020). Sanat pratiğinde enstalasyon, mekân, nesne ve sanatçı örnekleri. *Akademik Sanat Dergisi*, Cilt 5 (11), 101-114. doi: 10.34189/asd.5.11.007

TUĞTAĞ, M. (2018). Sergilemede mekân tasarımları. *İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Cilt 4 (8), 107-117.

YILMAZ, B. (2018). Çağdaş sanatta nesnesiz sanat düşüncesi. *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, Cilt 3 (4), 258-270.